

ACC. N:R

M 0653:1-25

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Janne Augustsson*
Härad: *Lunnerbo* Adress: *Näs, Göteryd*
Socken: *Göteryd* Berättat av: *Benedikta Eliasson*
Uppteckningsår: *1948* Född år *1832 i Göteryd*

*Ljungarna, - beskrivning av ängen, slätten
där m. m.*

2.1-25

Skriv endast på denna sida!

Ljungarna.

Ljungarna är namnet på vidsträckt sammanhängande ^{ägor} tillhörande byarna Snärhult, Burhult norregård, mällangård och södregård samt Prästabygd i Göteryds socken samt byarna Lindhult, Vågaris och Pontansbygd i Traryds socken. De äro belägna i sydvästra delen av Göteryds socken och intilliggande marker i Traryd. De byarna i Göteryd hava Snärhult och Prästabygd ägor som gränisar intill Ljungarna under det att alla Burhultsborna hava 1 fjärdings väg eller mera dit. Bönderna i alla 3 Trarydsbyarna hava sina övriga ägor i sammanhängande skift med sina Ljunga. Arealen är omkring 300 tunnland och av

markerna hör de $\frac{2}{3}$ delarna till Gätteryds socken. I de stora ängsmarkerna finnas ett stort antal smärre skogsbackar och "öar" eller små kullar och dessa upptaga omkring en femtedel av markerna men allt det andra har sedan urminnes tider varit slättermark. Hur namnet Gjüngarna kommit till har varit mycket omtalat men någon lösning på den gåtan har aldrig kunnat finnas.

Wid Snärhults sjö afdeles intill mitt födelsehem finnas en backe som kallas Ölsbacken vilken är 4 tunnland stor och på de norra och östra sidorna är uppodlad men på den södra är hög och stupar brant ner mot sjön. På denna höga punkt med branta hättor på 3 sidor stod först på 1800-talet en fiskarstuga och den siste som bodde där var pigan Stina Pettersson född

1787 och död den 28/2 1837 samt hennes son Johan Månsson född den 1/2 1829. Vart Johan Månsson tog vägen har ej kunnat utrönas men antagligen blev han sild på fattigauktion och gick kanske sedan som många andra till Skåne. En sådan plats för böningshus är sällsynt få se med så liten på plats vid stugans tre sidor att man var i fara att falla ner i släntarna.

Allt duglig mursten togs sedan till andra husbyggnader men hilan efter den väloda källaren samt hörnstenarna till 2 bodar som antagligen varit vedbod och getabod finnas kvar. På tomten och på slutningarna har förut ^{växt} frodats det frodigaste gräs och blommor men nu är platsen betesmark.

Kamnen Ölsbacken och Gungarna hava

alltid satts i samband med varandra.
Enligt den äldsta kända sägen skulle
det på Ölsbacken funnits en borg
som bebotts av en rik man som hette
Öl vilken ägt markerna vida omkring
och skänkt bort gjungarna till alla byar
på en vid omkrets. Om denna sägen har
någon sanning är omöjligt att veta när
hälften av backen är åker varför nigra
märken efter en sådan borg saknas.

Under odlingsarbete i östra ölsängen
1900 hittades en dolk av flinta utan
skaft i en dikesvall ett 20-tal meter
ifrån backen.

Det finnas inga ängar varken i Göteryd
eller närliggande socknar som kallas
gunga så kanske markerna heta så
för att de skall något namn hava.

Prästabygd i Götteryd samt Pontansbygd och Wägarås i Traryd hade närmast till sina gjunga och kunde under torra somrar köra hem en del hö på vagn men de hade även ångsalador där höet ej kunde hämtas utan om vintern.

Snärshults 6 bönder hade sina gjunga emellom dragonens Håstuge och Lindhults och Burshults gjunga och vid storskiftet 1859 blevo både Håstugan och alla dessa gjungas tilldelade morfars hemman som skogsmark. Här funnos då morfars lada, Eliass lada, Johans lada, Krestens lada, Ljwänns lada och Jonass lada. Alla dessa lador hade stött långliga tider och alla voro byggda av grovt kärnfuru av fetaste sorten och alla hade troligen "veatek". Omkring lada^{orna} var

en slät plats som kallades "laebacken" där man torkades surt hö och även kastade ut det hö som blivit varmt i ladan så det fick torka bättre. När det var varmt väder satt man på "laebacken" vid måltiderna men vid regnväder var man inne i ladan där man ordnade för sig på bästa sätt. De överflödiga ladorna som lågo strödda på de ställen där det funnits backar att bygga på försvunno så småningom och endast morfars lada var till sist kvar. Morfar köstade dessa stora områden ända till sin död 1875 och 1877 lades de ut till beti utom en liten del utmed en bäck som går från Lindhults skog och faller ut i Snäckhults sjö. Bäckens kallas Gungabäcken och hade för många små höjjer och "rongedor". Även dessa ängar äro betesmark och

höstades sist 1903 och därmed var hösten
på Snärhults fjunga slut. När jag började
minnas var det mesta av ^{dess} fjungar en bland-
ning av gräs, pors, blibukaris samt buskar
och även en del skog som vuxit upp på de
gamla ängarna där det var fastare mark.
I flyen fanns ännu breastjockt med
gräs som fick stå och ruttna mer år efter
år och likväl det lades "vasar" varje år
där kreaturen skulle taga sig över hän-
des det ofta att de "satte sig i laure". På
de små beckarna och "öarna" växte ännu
våldiga grannar samt jättestora kärnpuror
i stort antal vilka med ^{sina} stora stam och
krokiga grenverk uppe vid toppen såga
stättliga ut även på långa avstånd.
Dessa kullar hava varit omöjliga att gröa
enär det ej gick att forsla något dit

eller därifrån på sommaren & men på
en del av jättarna var huggit kärn-
hygge vilket nedsatte deras värde.

De stora granarna hava förr fått stå och
ruttna mer men av de kärnfulla och
kådrika tallarna har man huggit gärdsl
och staver. Alla rågångsjären omkring
Gjungaarna vid sekelskiftet voro ännu
av det fetaste kådvirke som huggits över
en mans ålder dessförinnan. Den siste stora
kärnfuran högs 1922 och höll då på att dö
av ild. På Enärskults Gunga funnas Gunga-
backen, Gungabroen, Brobacken, spångabacken
Bängt backe, spången stensbacken och
på alla backarna hava varit hölador.

På en hög kulle på stensbacken har
till för några år sedan stått en jättestor
bak som från norr och söder varit synlig
i fjärdingsväg

Burkults Gjunga bestod ~~av~~ av norra
burkults Gjunga, mälloburkults Gjunga
och söneraburkults Gjunga. Både Burkults
norregård Gjunga sträckte sig från sjön i
söder till Lindhults Gjunga i norr och gjunga
i väster på en bit intill Gjungaån varför
en del av dem var torrare än de andra.
Gjungaån går ifrån Bomme ängar i Lånna-
mad Traryd och korsar landsvägen emellan
Lindhult och Wägarås och går sedan mot
Pontausbygd och genom Wäglas sjöar och
ut i Hälgeån vid Hallaröd. Burkultsborna
hade ~~hade~~ vidsträckt ängar och även bra
skogsbackar varav en ^{stor} skift med gam-
malt kärafuru kögs så sent som 1908.
På denna skift som tillhört Andreas
Jönsson Burkult född 1826 finnes i en
backe ännu en jordhåla där Lina

Pettersson (Skallastinan) född 1815 hade en
jardkoja på 1860-talet. Här fanns 7 eller
8 lador men några hade sålt sina skifter
till grannar och somliga lador varo så
stora att 2 eller 3 markägare hade del i
dem. Längst i väster ligo de stora ängar
som tillhörde kronobostället Burhult södreg
och här lig sönersburhults stora lada.
På de ljungar som jag nu beskrivit gick
det ej att köra uten på isen om vintern
uten några lass hö på Snärhults ljunga
som kunde bäras upp i hästhagen och
köras hem genast. Burhults norre- och
södregårds ljungar hava höstats till
helt nyligen men de flesta äro nu sål-
da och ödelagda. Burhults mällanges
ljungar såldes på 1890-talet till en
Hallarydsbo som körde hem höet om

hösten varför de lador som funnas
där vara borta före min tid.

Piparebostället Prästabygds Gungar som
äro stora och lämnat en mängd hö höstas
till största delen fortfarande. Här
funns 2 stora lador och i dessa fick
plats en mängd av hö. Ifrån sjön går
en bäck som även kallas Gungabäcken
vilken klyver Prästabygds Gungar och
faller ut i Gungån norr om Pontans-
bygd. Gungarna hava här varit mycket
våta och folket har fått gå barfota
upp till knäna när de höstat och brutt
ut det rikliga gräset som var breastjockt
på en stor del av markerna förr i tiden.
De gamla brukade säga att här var någon
ting att hösta ty man höstade med 7 kvar-
ters lirr och gräset låg i väldiga skires

efter slättakärrarna men det var ej alltid lätt att slå här ty sjön svämmade ofta över på försomrarna varför vatt gräset kunde bli "flosträket" och tog "betet" av hiarna. Här var ett enastående tillfälle för slätterkarlarna att pläga varandra på ovanligt långa skärer. I senare tid hava ängarna blivit torrare enär sjöns vattenstånd sjunkit.

Lindhults gjungar i Traryds socken gränsar intill Långhults och Burkhults gjunga och hänga tillsammans med byns övriga ägor ^{och} de 2 äro belägna rätt lägligt men Sven Erikssons gjungar äro vid Göteryds gräns ute i den vildaste mark och här fanns 2 gamla timmerledar dit det var besvärligt att komma. Skogen på kärr och avlägsna backar

var aldrig röjd och liknade urskog
med gröna och vissnade träd om vart
annat och dessutom en mängd vindfällor.
Längs utmed ängarna giv en långsträckt
backarygg som kallas "lunnelta jäa" och
ovanför all växtlighet på denna syntes de
släta stammarna och greniga kronorna
av många 100 gamla kärnfuror som hällde
åt olika håll enär de växte på sidorna
av backarna. Dessa gamla träd fingo stå
i fred under förra århundradet men äro
nu övervakade och ängarna slåss ej längre
utan hava vuxit igen med buskar och
små träd. Sven J. Saksen var nämndeman
och affärsman och var mycket borta från
hemmet och hade då gratialisten Lilja
i Biskupsst som förman för arbetet. Det
hände ofta på 1880-talet att när slätterfolket

om attan gitt den långa vägen till ljungarna vid Göteryds sockengräns var det ännu så mörkt att de ej kunde se att slå eller räfsa utan måste sitta en stund på "tuana" tills det började dagas. De båda ängsladorna äro antagligen borta nu.

Wägarås och Pontansbygd's ljunga äro belägna närmare hemmen men lador finnas där också. Stjerna till ljungarna i båda socknarna voro omkring 38 och ladorna omkring 26 när de voro som mest på första hälften av 1800-talet. De olika skiften på Snärhults och Burhults ljunga voro ej inhägnade var för sig utan endast i byavis och groen betades aldrig där vilket gjorde att de alltid voro jämna och fina att slå och räfsa där det var något så när torrt.unga kreatur hade

på den tiden kunnat taga sig över en del av dessa ängar utan hade på somliga platser försvunnit i flyen helt och hållet.

På Burhults Gunga hade ej betats med fäkeatur åtminstone på 150 år.

Gungarnas historia från början blir nog alltid köjd i dunkel men om arbetet där under hela 1800-talet har jag hört en del berättas och jag har även varit med där och köstat på början av detta århundrade.

Det fanns gott om arbetsfolk förr och dessa fingo arbete som köstafolk hos bönderna en lång tid. Någon klöver fanns ej förr varför alla ville hästa på Gungarna först meden dyen och vattnet var som varmast och detta hade till följd att det ibland var folk på de flesta skiften på samma gång. Tidigt på morgonen

den dag hösten skulle börja gick ett antal
karlar förbi hemmet i Snärhult vilka voro
försedda med liar och lösa liar, strykspånar,
bryneho, bryntavla, ^{vättjor} höbågar, ekkäppar till
lieband om det behöves, kilträ till blåa samt
stora bördor med bröd, bukiga kopparkrus
med russinsoppa m.m. När de kommo till
de ängar som skulle höstas undersöktes först
ladan så den blev beboelig under tiden.

Getingarna hade ibland varit flitiga bygg
mästare och då måste man först ta
hela boet i en trasa och kvabba allt sam-
mans ~~med~~ med en sten samt sedan försöka
jaga de utsvärande getingarna så fort de
kommo hem. Ormarna som här hade ont
om fastmark byggde ibland bo under syllar
na i ladan varför den ibland var allt
annat än angenäm att vistas i. Därefter

hängdes den medförda reservredskapen
och matvarorna upp på krokar och nabbar
inuti ladan varefter man köstade lade-
ken först för att gräset ej skulle bliva ner-
trampat. Sedan började man gå längskärrer
vilket gick riktigt undan och gav mycket
arbete åt räfsorna. Dessa brukade kom-
ma vid 9-tiden och hade stora knyten
med tallrikar, kaffe koppar och andra saker
med sig samt dessutom räfsor, kaffe ^{kakor} och
brännvin varför det blev kafferest för
både dem och slätterkarlarna. Vid dagens
kom husmodern och en medhjälpare med
davrämål och middagsmål och hjälpte
till med att räfsa en stund. Efter mid-
dagsmålet gick hon hem och tog en del
tomma matkärn med sig och det övriga
som skulle hem togs hem vid om kvällen

Eftermiddagskaffet kokades ofta på en flat sten ute i ängarna men många gånger gick en räfsa upp till mitt föräldrahem och kokade kaffet. Skulle Burhultsborna koka kaffet hemma och sedan burit det en eller $1\frac{1}{2}$ fjärdelingsväg hade det varit kallt när de kommit fram. När man skulle äta var det alltid i eller utanför ladan och då bläste husmoderna i ett en näverlur så det hördes vida omkring för att kalla samman folket men ibland tog dessa fel och gick när det blästes vid andra lador. Vid middagarna sov de äldre männen i ladan en lång stund medan det yngre folket samlades vid andra lador och hade roligt.

En del av Burhults slätterkarlar som hade långt hem låga i ladorna över nätterna men räfsorna måste gå hem för att hämta

mat till nästa dag och pojkar och yngre
män gjorde dem sällskap. När de kom-
mo tillbaka dagen efter hade "laegubbar-
na varit uppe sedan dagen och köstat
ett stort område medan det var dugg på
gräset. Både karlar och kvinnor fingo
vada i vatten mycket av tiden och det
var ohyggligt kallt ibland och skinnet på
benen sprack sönder när de kommo i
solskenet. En stor del av gräset fick dra-
gas på släpor av unga tjörker till breesten
varvid karlarna ibland måste vara be-
hjälpliga och det hände ibland att de
sjönko ner i rongedoven upp till ar-
marna. Allt höst bars i bäger till ladan
och när karlen hade bördan på nacken
gick det inte fort för honom att kom-
ma fram i den blöta marken

När arbetet var slut för dagen blåstes
i näverluren till flocken att det var kväll
och då kunde man få svar från många
andra ångar. Att torra höet var besvärligt
många gånger för dem som hade lång väg
dit ty när de hunno fram hade det blivit
regn och man måste söka skydd i ladan.
Om man kunde räkna alla de skäppar hösatt
som burits till ljungarna under tidernas
lapp skulle det blivit stora kvantiteter.

När höet till sist var inbärget spika-
des lachälet igen och man flyttade hem
med all den redskap man hade och det
var mycket att bära och man var glad
att få börja hösten närmare hemmet.

Enär ljungån låg så nära och 2 stora
bäckar gjorde näcken ibland pikälsning
när folk ^{läg} ~~sot~~ i ladorna. I de många

blöta kärren med långt gräs hade många olika slags vadarefåglar sitt tillhåll och när dessa läto höra sina många olika läten troddes det vara "skönsnan" och andra mystiska ting. Även i senare tid ha många fågelläten hörts i dessa otillgängliga trakter. Vid sekelskiftet funnos ännu många vissnade jätteträd på rot varför hackspettarna hade mycket arbete här och förhöjde stämningen. Slätterlivet på Ljungarna hade många behagliga minnen när mycket folk var samlat på en plats men i samband därmed kunde även tråkiga händelser inträffa. När hemmansägaren Sven Månsson i Snärhult född 1789 och hans hustru Marja född omkring 1795 en gång på omkring 1840 körde Ljungskävi fjäll hustrun av lastet i Håstagen och slog huvudet så hårt

i en sten att hon blev rubbad till förstäm-
det och kunde ej förbättras. Några veckor
före jul försvann hon men trots mycket
letande kunde ingen spåra upp henne var
hon fanns. Det blev jul och stämningen
i hemmet var dyster och förtvivlad. Om
julkvällen satte man sig till bords men hus-
katten blev alldeles vild varför Sven Olsson
tog honom och bar ner honom i fähuset.
Han fick då syn på något ovanligt i en vrå
i färikäppen och sig därefter ^{att det} var det en kvin-
na varför han frågade: "Är det du Maja
eller är det din vård. Glädjen blev stor
när han kom in med den magra och ut-
svultna kvinnan och hon vårdades på bästa
sätt. Längre fram på vintern spårades det
att hon legat gömd i ängslador under
dessa veckor men hur hon kunnat uppehålla

livet under denna tid är oförklarligt då hon inte visat sig för någon. Ett katten kom att väsnas så att han måste bäras ut trodde alla i omgivningen berodde på att hon skulle bli omhändertagen när hon nu var kommen till hemmet. Hon var sjuk hela vintern och bevakades noga men en dag vid Påsktiden bad hon att få gå ut i en kammare och lägga sig och hon fick lov därtill men det blev hennes olycka. Hennes efterlevande make fick även en tragisk död. På ett "läsemötet" 1851 fick han en köttbit i kalven och dog genast.

I källadorna hade många brottslingar logi så länge det fanns hö i dem och det var berjord. En del störtjuvar som stal som råttorna kröpa in i ladorna och låga iargrävda djupt ner i höet tillsammans med sitt tjuvgods

På vintrarna när ångarna och kärren frusit till is och det blivit slädfärd började alla köra ljungakö och det var inte lite kö som hämtades där för 100 år sedan. Man hade under tiden gått och sett till sin lada en och annan gång när det var kö i den men man kunde ändå bli överraskad ibland när man slog bräderna loss på gaveln som var ingång. På sidorna vid takhosen voro små hål som det gick att göra så stora att det gick att krypa in där och dessa hade ibland använts flitigt. I mitten av ladan liknade det en djup brunn som använts till sopplats och i övrigt lågo rester av matvaror kringströdda. Även hände det att man hittade tjur gods långt nere i köet. Så snart tjuren anade att gömstället

var upptäckt flyttade han genast till andra orter. Mästerbjurven Tullberg som vissa tider på 1820-talet hade sin verksamhet förlagd till Göteryd troddes även tega logi i Gungeladorna men det var endast gissningar. Ugglorna hade ofta sitt tillhåll i ladorna men dessa voro ej några välkomna fåglar och troddes föra all slags olycka med sig. Så snart folket började köra hö samlades kararna utanför ladorna och på körvägarna för att äta av det hö som spülades från lasset och hade då sin gyllene tid. Rävorna voro ej många i orten emär rövgruppen i Prästabygd låg så nära men kommo de nära ladorna blev det massmord på kararna. Rävorna blevo sedan i sin tur uppiåtna av vargar vilka i dessa sankmarker hade sina tillhåll året om.